

Druhy pravopisu, prověřování a hodnocení pravopisu

V jazykovém vyučování se probírají pravopisné jevy v souvislosti s hláskoslovím a výslovností, tvaroslovím, tvořením slov, lexikologií a syntaxí. Při nácviu pravopisu se může do určité míry uplatňovat zraková, verbální či motorická paměť. Nezbytná je však i rozumová úvaha – žák se musí naučit pravopisný jev analyzovat, srovnat, zhodnotit a rozhodnout se pro určité řešení. K tomu využívá i vědomostí a dovedností z mluvnice.

Rozlišujeme pravopis:

- lexikální (spjat s neměnnou grafickou podobou slova);
- tvaroslovný/morfologický (spjat s tvarovou soustavou jmen a sloves);
- skladební/syntaktický (vyplývá ze skladebních vztahů).

ÚKOL: Přiřad'te jednotlivé jevy ke správnému typu pravopisu.

i/y v koncovkách podstatných jmen; kvantita samohlásek; předložky *s*, *z*; velká písmena; interpunkce ve větě jednoduché a v souvětí; *i*, *í* / *y*, *ý* v koncovkách přídavných jmen; *ú/ů*; *mě/mně* v tvarech zájmena *já*; *bě/bje*, *pě*, *vě/vje*, *mě/mně*; souhláskové skupiny a souhlásky na konci slov; shoda přísudku s podmětem; předpony *s-*, *z-*, *vz-*; *i/y* po obojetných souhláskách; *i/y* v koncovkách sloves

Osvojování pravopisu na 1. stupni ZŠ

Elementární základy pravopisného výcviku jsou položeny již v 1. ročníku. Žákovi je zprostředkován první vhled do psané podoby jazyka. V prvním ročníku převládá grafomotorická složka, velký význam má výcvik v bezchybném opisování. Současně žáci poznávají první pravopisné pravidlo o psaní velkého písmene na začátku věty a příslušného interpunkčního znaménka na konci věty.

Na 1. stupni je kladen důraz na jevy pravopisu lexikálního. Na 2. stupni se k lexikálnímu pravopisu vracíme vesměs formou spirálového opakování. Tento postup má své pedagogicko-psychologické opodstatnění. Žáci se jevů lexikálního pravopisu zmocňují především pamětně. V tomto věku se u dětí výrazně rozvíjí zejména mechanická paměť. Současně jsou děti schopny i logicko-myšlenkových operací.

Prověřování a hodnocení pravopisu

Důležitou součástí pravopisného výcviku jsou diktáty.

Dělení diktátů podle funkce:

- cvičné (zařazovány do etapy opakování – žák se samostatně snaží řešit příslušný problém, učí se soustředit pozornost a vyvíjet úsilí);
- kontrolní (zařazovány do etapy hodnocení – prověřují dosažený stupeň znalostí a dovedností).

Dělení diktátů podle obsahu:

- speciální (nacvičují jistý jev, jsou krátké, častější, složené většinou z jednoduchých vět);
- souhrnné (obsahují různé druhy jevů, jsou delší, tvoří je spíše souvislé texty).

Dělení diktátů podle formy a způsobu realizace:

- bez přípravy
- s přípravou (ve škole, doma)

Využití domácí přípravy je na 1. stupni žádoucí. Vyvolává zájem žáků, posiluje jejich vůli, aktivizuje poučky a dovednosti použít jich, podporuje výchovu k pracovní kázni a k pracovním návykům.

Zásady výběru textu:

- nemá být přesycován pravopisnými jevy (zejména ne okrajovými);
- rozsah musí odpovídat věku žáků.

Čím více jevů diktát obsahuje, tím by měl být kratší.

2. ročník – cca 20 slov

3. ročník – cca 30 slov

4. ročník – cca 40–50 slov

Zásady diktování textu:

- učitel přečte nejdříve celý text a podle potřeby vysvětlí slova, která nejsou všem zcela jasná;
- diktuje po větách – větu nejdříve přečte, poté diktuje po větných úsecích. Tempo diktování přizpůsobí věku žáků, jejich psacím výkonům – řídí se tempem průměrných až mírně podprůměrných žáků;
- vyslovuje přesně, zřetelně, ale výslovností nenaznačuje pravopis – nezdůrazňuje nadměrně pauzy, i/y, s/z apod.;
- diktuje z jednoho místa ve třídě, odkud ho žáci dobře slyší – stojí před žáky, nepřechází po třídě a sleduje, jak žáci píší;
- na závěr celý diktát přečte ještě jednou – žáci si text kontrolují – to vytváří v žácích návyk vracet se k vykonané práci a korigovat ji.

Důležitou složkou pravopisného výcviku je **oprava diktátů**. Je vhodné některé jevy probrat se žáky hned po napsání diktátu, zvl. pokud se na ně ptají. Napomáhá to trvalejšímu zapamatování. Kontrolní diktáty opravuje učitel co nejdříve po napsání, nejdéle do týdne. Vyznačení chyb se provádí podtržením chybného písmene nebo slova. Je možné také zatrhnout řádek s chybným jevem – žák pak hledá, kde se chyby dopustil (způsob je náročnější a učitel musí zvážit, u kterého žáka ho může použít).

Kontrolu cvičných diktátů mohou provádět žáci sami sobě, příp. sobě navzájem. Činnost vede k pozorné a přesné práci, posiluje pocit zodpovědnosti za provedenou kontrolu, učí čestnosti.

Pokud si učitel vede evidenci chyb jednotlivých žáků, může cíleně zadávat zvláštní cvičení podle individuálních potřeb žáků.

Hodnocení plní motivační roli – proto hodnotíme často, zejména slovně.

Klasifikace je vyjádřena známkou a klasifikační stupnice se liší podle počtu chyb.